

JOAN ALBERT BAN (HAARLEM)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
31 JANUARI 1641
2622

Antwoord op Huygens' brief van 23 januari 1641 (2615).

Samenvatting: Ban stuurt een vierstemmige compositie op een Franse tekst, door Huygens geleverd. Hij geeft een uitleg over de gekozen toonsoort, G. Hij wil Huygens op 3 februari komen opzoeken om alles te bespreken. Parrans *Traité de la musique* is voor hem van geringe waarde. Tenslotte stuurt hij een antieke inscriptie met verzoek om uitleg.

Bijlage: vierstemmige compositie op Franse tekst (Ban); Tabel van mogelijke harmonisaties van een melodie (Ban.)

Door Huygens beantwoord op 2 februari 1641 (*Worp 3, nr. 2624, p. 139*).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Bibl. Publ. Lat. 2212: brief (enkelvel, 20x31cm, ab | -; apograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, [Ban] nr. 19, pp. CXVIII-CXIX: onvolledig (<Quandoquidem tibi ... studiosissimè serviam.>)

— Worp 3, nr. 2622, p. 139: samenvatting.

— Waard 10, nr. 973, pp. 450-451: onvolledig (<Quandoquidem tibi ... musicam tractabo>, <Cætera verò coram ... Deo favente, polliceor>, <Parannii liber ... coram tibi satisfaciam>).

— Rasch 2007, nr. 2622, pp. 494-499: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Marin Mersenne; Antoine Parran.

Plaats: Frankrijk.

Titel: *Traité de la musique* (Parran 1639).

Glossarium: arundo (rieten fluitje); basis (baspartij); cantio (lied); circulus authenticus (authentieke toonsoort); concentus (samenklank); διαπασῶν (oktaaf); διαπέντε (kwint); διατεσσάρων (kwart); ditonus (grote tert); harmonia (harmonie); modulamen (melodie); modulamentum (melodie); monochordum (monochord); musica (muziek); semiditonus (kleine tert); species diapason (oktaafsoort); vox (stem).

Transcriptie

Joannus Albertus Bannius Constantino Hugenio Equiti, etc. salutem plurimam dicit.

Nobilissime Domine,

Quandoquidem tibi placet meæ tenuitati ita condescendere, ut et mecum sentias, et amplius me de rebus musicis audire velis, facile contemnā Gallorum importunitatem ineptiasque. Donec paradigmatici aliquid colluta gutture proferant, et tecum rationaliter musicam tractabo. Si enim in me esset aliquid quod te lateret, injustè id me possidere arbitrarer. Ejus rei argumentum esto cantio illa versibus Gallicis, κατ' ἐξοχήν ποῦτικis, à me, ut petieras, et modulamento et quatuor vocum concentui aptata; ut nihil desit quod indagandum videatur. Verba ista mihi videntur continere minas ac perturbationes amabiles, adeoque ex G authentico circulo modulamentum propagandum censui. Constat enim ex seriâ specie, cujus διαπασῶν basis est ¹διαπέντε species robusta G *D, columen verò species διατεσσάρων temperata *D G. Et ut clarius id intelligas: basis quintæ est ditoni species robusta G♯, caput verò est semiditoni species mollissima ♯*D. Unde minas ac perturbationes amabiles in modulamentum et concentum aptius venire quivis facile intelligit, præcipuè si tabellas istas antehac tibi exhibitas perspexerit.

De cætero tu judica, at non solis auribus, ne harmoniam mundi musici ex opinionibus conflata incertamque et vagabundam cum cothurnatis arundinibus arbitrere, sed sapientiâ constantem atque definitam veritate agnoscas. Ut autem solidissimæ veritatis penetralia sine ullis ambagibus subeas facilius, tecum seriò

1. < διαπέντε species robusta G *D, columen verò species > autograaf.

expende, ²quot modis basis concentus huic modulamento aptari possit. Quorum schematismum in additâ tabellâ exhibui, ne vel auxiliè nimium quæras, vel de mentis meæ sententia ambigas. Cætera verò coram definiemus atque demonstrabimus, nam in Diem Lunæ, tertiam ³scilicet Februarii, adventum meum tibi, Deo favente, polliceor. Cavendum enim seriâ præmoneo, ne falsa quæpiam imaginatio mentem tuam, sensuum solo arbitrio, præoccupet, quæ te à veritatis momentosâ necessitate abducat. Nam si in tantâ rerum varietate consonantiam unam aliis omnibus præplacentem amplectare, rationem necessariæ demonstrationis omnino subesse non dubites.

Parannii liber de musicâ nec me doctiorem nec Γαλλικώτερον profectò faciet, sed respondendo Gallorum opinionibus procul dubio expeditiorem. Sed etiam de hoc coram operosius loquemur. Biduum tibi dicabo, ut oportunè colloquamur, si tamen id occupationes tibi permittant, cum tuus ero. ⁴Monochordon porrò ejusque explicatione[m] aliarumque literarum à te petita exempla posterius transmittam. Hactenus enim amanuensis meus omnia absolvere non potuit. De opere meo |1v| etiam quod Mersennus perpetuò urget, coram tibi satisfaciam. Tantum est, ut ad solutionem propensissimo creditori, inter tot remoras, tibi non gratas mihique tædiosas, dies amplior concedatur, qui utinam malesanis ludificationibus non amplius aut frangatur aut distrahatur. Tibi verò, amicissime Hugeni, perpetuò vivam et studiosissimè serviam. Vale. Harlemi, pridie Kalendas Februarias MDCXLI.

Tuus
⁵J.Alb. Bannius, 1641.

Sed heus! Inscriptio hac ad me, a quodam maximi nominis vero Italo, in Germania nunc degente, venit. Cujus ille à doctioribus Belgis iudicium requirit, tum notarum explicationem, tunc expositionem historicam. Id te, doctissime Hugeni, latere nefas esset. Ecce monumentum antiquitatis:

Inscriptio reperta nuper in oppido Flaminia:

M⁶[ARCUS] AUREL[IUS] MACEDO
VET[ERANUS] NAT[IONIS] DELM[ATICÆ].
EX SUOPT[E] SIBI ET
AUREL[LÆ] VICTORIÆ
LIBERTÆ VIVUS
POSUIT.
SI QUIS HANC ARC[EM]
P[OST] EXC[ESSUM] S[UPRA]S[CRIPTORUM] A[PERIRE] [VOLUERIT]
D[ABIT] F[IS]C[O].

Vertaling

Joan Albert Ban groet Constantijn Huygens, ridder, enz.

Edele heer,

Omdat u zo meeleeft en meevoelt met mij en geduldig aanhoort wat ik u over de muziek wil vertellen, kan ik gemakkelijker de vrijpostigheid en de onkunde van de Fransen verdragen. Totdat ze met schoongespoelde mond iets doordachts naar voren brengen, zal ik met u *op redelijke wijze* over muziek van gedachten wisselen.

2. <quod>.

3. <scilibet>.

4. <Monochordom>.

5. <J.Alb. Bannius, 1641.> autograaf.

6. Toevoegingen tussen vierkante haken van de editor.

Wanneer er iets in mij zou zijn dat u onbekend zou zijn, zou ik vinden dat dat ten onrechte bij mij berust. Een bewijs van deze stelling moet dit lied zijn, door mij op uw verzoek, met een melodie, en met een vierstemmige zetting, gepast op Franse ⁷verzen, ¹bij uitstek¹ dichterlijk; moge niets ontbreken wat lijkt te moeten worden onderzocht. De woorden ervan lijken de bedreiging en de angstgevoelens van een geliefde te bevatten, waardoor ik gemeend heb de melodie in de toonsoort van G-authentiek te moeten laten verlopen. Deze is immers gebouwd op een *ernstige* octaafsoort, met ¹een octaaf¹ waarvan de *robuuste* ¹kwint¹ soort G-*D de onderbouw vormt, en de *gematigde* ⁸kwart¹ soort *D-G de bovenbouw. En om dat nog beter te begrijpen: de onderbouw van de kwint is de *robuuste* grote tertsoort G-B, de bovenbouw de *lieflijke* kleine-tertsoort B-*D. Vandaar dat eenieder gemakkelijk zal inzien dat melodie en meerstemmige zetting geschikt zijn om bedreiging en de angstgevoelens van een geliefde weer te geven, vooral als de tabellen die ik u eerder heb getoond zijn bestudeerd.

Voor het overige: oordeelt u zelf, maar niet alleen met de oren, opdat u inziet dat de harmonie in de wereld van de muziek niet bestaat uit opgeblazen en ongefundeerde meningen, zwerfend met de rieten fluitjes van toneelspelers, maar daarentegen is gebaseerd op wijsheid en wordt bepaald door waarheid. Maar opdat u zich gemakkelijker onderwerpt aan de toegangswegen tot de onwrikbare waarheid, zonder enige twijfel, moet u ernstig bij uzelf overwegen op hoeveel manieren de bas van de samenklank bij de melodie kan worden aangepast. Het schema ervan heb ik in de bijgevoegde tabel weergegeven met de bedoeling dat u enerzijds het mij niet meer hoeft te vragen, anderzijds u volledig op de hoogte bent van mijn ideeën. De rest kunnen wij persoonlijk bespreken en bestuderen, want ik ben van plan om u, als God het wil, aanstaande maandag, ⁹3 februari, op te zoeken. Ik moet u echter waarschuwen dat u, wanneer u alleen op de zintuigen af zou gaan, er zich voor moet hoeden dat een of andere verkeerde voorstelling zich van uw geest meester maakt, die u weg zou voeren van de gewichtige noodzaak van de waarheid. Want wanneer u begrijpt dat in elke situatie één bepaalde consonant te verkiezen is boven alle andere, zult u er niet aan twijfelen dat er steeds een noodzakelijke reden aan ten grondslag ligt.

Het ¹⁰boek van [Antoine] Parran over de muziek zal mij inderdaad noch wijzer, noch ¹Fransgezinder¹ maken, maar zonder twijfel beter beslagen ten ijs laten komen bij het beantwoorden van de meningen der Fransen. Maar dit moeten wij maar mondeling verder uitwerken. Twee dagen zal ik voor u uittrekken, zodat we alles uitvoerig kunnen bespreken, als uw bezigheden dat tenminste toestaan. Het monochord en de uitleg daarvan, alsmede kopieën van de andere ¹¹brieven door u gevraagd zal ik later sturen. Op dit moment heeft mijn assistent nog niet alles kunnen afmaken. Wat [Marin] Mersenne steeds over mijn werken wil weten, zal ik u in uw aanwezigheid laten weten. Het is voldoende dat er, om die aandringende schuldeiser tevreden te stellen, tussen zovele afleidingen die ons geen van beide goed uitkomen, een ruime dag wordt vrijgemaakt, die niet wordt verbrokkeld of verstoord door onverwachte gezondheidsproblemen. Aan u echter, vriend Huygens, wijd ik mijn gehele leven en ik sta u met ijver ten dienste. Gegroet. Haarlem, 31 januari 1641.

Uw
Joan Albert Ban, 1641.

Maar hoor! Deze inscriptie bereikte mij, van een bekende Italiaan die nu in Duitsland verblijft, over welke inscriptie hij een uitleg door geleerde Nederlanders vraagt, zowel wat betreft de letters als wat betreft de betekenis. Aan u, geleerde Huygens, kan dit niet onbekend zijn. Zie hier het gedenkteken uit de Oudheid:

7. Mogelijk een van de Franse teksten uit de *Pathodia* van Huygens.

8. In Bans toonsysteem zijn deze intervallen en die welke in de volgende zin worden genoteerd gestemd volgens de zuivere intonatie.

9. Het moet gaan om maandag 4 februari 1641.

10. François Parran, *Traité de la musique* (Parijs 1639).

11. Ban aan Huygens, 12 januari 1641 (**2606A**); Ban aan Mersenne, 13 januari 1641 (**2607A**); Ban aan Huygens, 18 januari 1641 (**2613**).

Inscriptie onlangs gevonden in een stad in Flaminia.

Marcus Aurelius de Macedoniër
Veteraan van de Dalmatische natie
richtte bij leven op eigen kosten
voor zichzelf en voor Aurelia Victoria Liberta
dit graf in.

Wie het na het verscheiden van bovengenoemden zou willen openen
zal daarvoor aan de staatskas boeten.
